

# ALGUNES REFLEXIONS SOBRE L'AVALUACIÓ DE LA RECERCA EN L'ÀMBIT DEL DRET: UNA VISIÓ PROSPECTIVA.

*Antoni Font (UB)*

**Qüestió prèvia.-** Una qüestió prèvia sobre la qual ens hauriem de posar d'acord és la relativa als conceptes de recerca i de qualitat que volem avaluar. Es tracta d'un problema epistemològic perquè en l'àmbit del dret no s'entén la recerca de la mateixa manera com es fa en el camp de les ciències experimentals. Tampoc el concepte de qualitat aplicat a la recerca s'entén de la mateixa manera. Aleshores, intentar implantar un sistema d'avaluació universal vàlid per a totes les branques del saber sona a utòpic i a inadequat. Per tant, cal cercar un sistema d'avaluació que aportï validesa i fiabilitat a l'avaluació i sigui adequat a l'objecte que es vol avaluar.

Un cop establertes aquestes premisses, no és gens fàcil d'acceptar un sistema com l'actual basat en criteris bibliomètrics, que són els més estesos i acceptats en el camp de les ciències experimentals i cercar o construir un sistema alternatiu. Alguns països avançats, com és el cas d'Austràlia ja han abandonat el sistema centralitzat britànic d'on s'importa el model per a bastir-ne un de propi. I ja en un entorn més pròxim com és el context continental europeu, altres països com Alemanya o Finlàndia, més respectuosos amb l'autonomia universitària, atorguen més protagonisme als mateixos centres i fan ús d'una pluralitat d'instruments per avaluar la recerca, entre els quals cal citar l'avaluació entre iguals i les transferències de coneixement. Per tal d'assolir l'objectiu esmentat caldria tenir en compte diverses consideracions que afecten al procés, als instruments i a la responsabilitat del mateix procés.

**El procés d'avaluació.-** El procés, tal i com es fa actualment l'avaluació, pateix dèficits importants de respecte a la llei i al dret. L'ordenament jurídic espanyol és fortament garantista i aquestes garanties resten també fortament minvades en el cas de l'avaluació de la recerca.

a) L'actual sistema de selecció dels avaluadors és opac. Caldria un sistema amb més transparència i publicitat. Seria convenient, entre altres coses, fer públics els curricula dels avaluadors com a condició prèvia.

b) Les “regles del joc” han de ser conegudes amb anterioritat a la convocatòria de l'avaluació per una simple raó de transparència. Tal i com es fa ara, els criteris d'avaluació s'apliquen amb efecte retroactiu a l'activitat de recerca duta a terme durant el període d'avaluació. L'efecte més pernicios sobre aquest resultat és que l'avaluat no té capacitat per a dissenyar una estratègia pròpia per a assolir l'objectiu d'una avaluació positiva.

c) Cal abandonar el recurs exclusiu a estàndars o indicadors per avaluar l'activitat: no és el mateix *criteri* que *indicador*. Són conceptes diferents. L'avaluat té dret a conèixer quins criteris d'avaluació

han de ser utilitzats, però si intercanviem criteri amb indicador hi ha el perill que l'investigador orienti la recerca cap a l'acompliment dels indicadors que “objectivament” assenyalen el camí que cal seguir. Es limita la llibertat d'elecció i d'acció de l'investigador i probablement disminueix també la qualitat de la recerca en la mesura que aquesta activitat es centra a complir amb una exigència quantitativa.

d) L'avaluat ha de tenir dret a conèixer amb anticipació qui serà el seu avaluador. L'ús d'avaluadors secrets o d'identitat desconeguda és contrari a l'article 29 de la Llei de Procediment Administratiu, i probablement entra en col·lisió també amb els principis que inspiren l'article 24 de la Constitució. En un sistema com l'espanyol, tothom té dret a recusar les autoritats o personal al servei de les administracions públiques que intervinguin en un procediment. Es tracta de garantir el principi de neutralitat que exigeix mantenir els serveis públics a cobert de la col·lisió entre interessos generals i interessos particulars. Si l'avaluador és secret i la decisió depèn en bona mesura de l'emissió del seu informe, l'avaluat no té cap possibilitat de recusar un avaluador presumptament tendencios o que emetrà un informe obertament desfavorable.

e) Caldria introduir en algun moment una fase oral durant el procés. L'avaluat té dret a ser escoltat, és una garantia de qualsevol procediment judicial o administratiu. L'avaluació no es pot limitar a rebre unes al·legacions per escrit i emetre un judici, sinó que ha d'escoltar l'avaluat si l'avaluador té dubtes o necessita aclariment. El recurs a formularis tancats amb evidències taxades impedeix l'exercici d'aquest dret i per aquesta tasca no necessitem experts, sinó funcionaris qualificats.

f) Les resolucions han de ser motivades de fons. Expressions com “no haver assolit la puntuació mínima necessària” haurien de ser literalment desterrades de la motivació d'una resolució.

g) Caldria preveure un mecanisme o una instància de resolució de conflictes abans de recórrer al recurs contenciós-administratiu.

**Les condicions dels instruments d'avaluació.-** Seguint el model elaborat per VAN DER VLEUTEN (1996) la utilitat d'un mètode d'avaluació pot ser valorada amb referència a cinc elements: fiabilitat, validesa, impacte, cost i acceptabilitat del mètode. Un instrument o un procés és fiable en la mesura que és capaç de reflectir els resultats d'una avalució conformement amb la realitat de l'objecte avaluat. De tota manera, la fiabilitat d'un instrument no depèn d'ell mateix, sinó de la mesura en què sigui capaç de considerar diverses variables. Tradicionalment s'acostuma a associar fiabilitat a objectivitat, però la fiabilitat no està condicionada a l'objectivitat i a la estandarització, sinó a la capacitat de reproducció dels resultats d'una mostra. Davant del fracàs de les avaluacions objectives basades en estàndars i indicadors, no ens hauria de fer por introduir un índex més rellevant de subjectivitat. La fiabilitat es pot aconseguir també amb avaluacions subjectives, sempre i quan la mostra de les avaluacions sigui apropiada.

En canvi, la validesa d'un procés o d'un instrument cal que sigui valorada en funció de la seva aptitud per a mesurar el resultat en relació amb els objectius del programa o activitat en què s'insereix l'avaluació. No és el mateix avaluar per a una acreditació que per al reconeixement de trams de recerca, de manera que abans de decidir quin o quins instruments es poden fer servir per avaluar els resultats de la recerca cal definir acuradament quins són els objectius que es volen assolir. Donada la complexitat i la variada multitud d'aspectes que pot comprendre l'avaluació és molt probable que calgui orientar l'activitat avaluadora cap a la utilització d'una diversitat d'instruments.

Pel què fa a l'impacte, s'ha d'evitar de totes totes que el procediment d'avaluació condicioni la recerca, de manera que l'investigador només investigui “per a produir”. I no cal dir que el procediment ha de ser acceptable, qüestió sobre la qual hi hauria d'haver un consens. L'actual estat d'insatisfacció és un “indicador” de què el sistema emprat no és l'adequat.

Una darrera condició a tenir en compte és la consistència. En aquest context, emprem el terme consistència com l'aptitud d'un mètode, procediment, sistema o instrument per obtenir resultats comparables.

En aquesta línia caldria introduir una pluralitat d'instruments que permetessin la triangulació d'informació, des d'un informe extern fins a informes procedents dels mateixos grups, departaments o instituts on es du a terme la recerca, als quals cal donar veu en el procés, veu que ara com ara no tenen. Finalment caldria pensar també en algun procediment que permeti avaluar amb una projecció curricular que amb una visió prospectiva sigui capaç de situar la recerca en el context de l'activitat professional de l'investigador.

**La responsabilitat del procés.-** Un aspecte oblidat en els processos d'avaluació és el de la selecció i la formació dels avaluadors. Una bona part de la responsabilitat de l'èxit o del fracàs d'un programa d'avaluació rau en el perfil de les persones que integren les comissions o que duen a terme tasques d'avaluació. Pel que fa a la selecció ja s'ha manifestat la necessitat d'introduir transparència. Actualment s'ignora com es trien i amb quins criteris, sense que això prejudici una valoració negativa de les aptituds de les persones que actualment componen les comissions avaluadores o estan d'alguna manera vinculades a les tasques avaluadores. Pel que fa a la formació, no consta que cap dels avaluadors hagi passat per processos d'aquesta mena, com hauria de ser habitual. No és el mateix ser un bon investigador que un bon avaluador de la recerca. Ser un bon investigador és condició necessària, però no suficient. Cal també saber avaluar. I avaluar no és aplicar barems o criteris predeterminats, sinó que exigeix independència de criteri i dur a terme una operació intel·lectual complexa. Com a juristes no hauriem d'acceptar avaluacions administratives basades en presumptes criteris “objectius”, perquè en un terreny on l'objecte de l'avaluació està sotmès a moltes

variables que no podem controlar, obtenir una avaluació objectiva no hauria de ser l'objectiu de l'activitat, sinó dur a terme una avaluació "justa". S'imposa la necessitat d'impulsar programes de formació per als avaluadors que capacitin per fer judicis crítics més enllà d'un simple càlcul (per fer això no ens calen experts) o administració gerencial del coneixement. I també caldria que els avaluadors retessin comptes públics de la seva actuació, d'acord amb un criteri de diligència professional al qual els juristes no n'hem de restar indiferents.

**Els grups de recerca.-** En l'àmbit del Dret, el grup de recerca no té la mateixa significació que en el de les ciències experimentals. En aquest darrer cas és una necessitat imperiosa per exigències de racionalització, especialització i funcionalitat del treball. També hi influeix la cooperació internacional que es fa entre grups de recercadors i no entre persones aïllades. En el camp del Dret predomina la recerca individual, perquè la tasca que es du a terme, predominantment d'estudi i d'anàlisi no exigeix una distribució funcional. En el pla internacional la cooperació és escassa, tret d'algunes iniciatives, cada cop més importants en l'àmbit europeu, amb un enfocament comparatístic. En aquests casos, els grups es justifiquen pel volum de feina requerit per un treball d'aquesta mena, però, en general, l'existència de grups de recerca ve motivada, principalment, per l'impuls de les accions polítiques i administratives que, moltes vegades, esdevenen prerequisits per a poder accedir a les subvencions públiques per als projectes sense que el projecte exigeixi una autèntica distribució funcional, de manera que el resultat de la recerca de grup acostuma a ser més aviat la suma d'unes aportacions individuals que no pas una construcció col·lectiva. Això determina que la presència o la intervenció de grups en la recerca jurídica aporti poc valor afegit a la que deriva d'un esforç individual. D'ací que calgui establir garanties per no deixar fora de l'activitat avaluadora la recerca que es fa fora dels marcs conviguts institucionalment.